

100 جىلدىق كۆرەس جولىنىدا جاڭا سايلارغا اتتائىش

قىىشلىقلتان قورىقپاي، قايسارلىقپەن كۆرەس جۇرگىزدى

— تاسقىنغا قارىسى اتتائۇ رۇخى جونىندە شولۇ

تاسقىن تۇىلىپ، ىلگەرىندى – كەيىندى 8 رەت تاسقىن ورکەشى جارىققا شىعىپ، پىچانغان تومەنگى 360 كىلومەتىرلىك وزەن بولگىنىدە جانە دۇڭتېغىجۇ كولىنىدە، پوياجىجۇ كولىنىدە سۇ دەڭگەيى ۇزاق ۋاقت بويى تارىختاعى ەستەلىككە ىنغان ەڭ جوعارى مانئەن اسىپ ئۇسىپ، شا- شىداى وزەن بولگىنىدە سۇ دەڭگەيى 45.22 مەترگە كوتەرىلدى. سونمەن ئېىر ۋاقتتا نىنجىياڭ وزەنىندە، سۇڭخۇاچياڭ وزەنىندە تارىخ- تاغى ەستەلىككە ىنغانداران اسىپ ئۆسكەن ەرەكشە اۋىر تاسقىن ەجۇرپ، ىلگەرىندى – كەيىندى 3 رەت تاسقىن ور- كەشى جارىققا شىقتى. جۇجياڭ وزەنى الا- بىنداى شىچياڭ وزەنىدە جانە فۇجياندا- عى مېنجياڭ وزەنىدە دە بىردەي اۋىر تاسقىن تۇىلدى. خۇبەي، خۇنىان، جياڭشى، انخۇي، جياڭسۇ، جىلۇڭجياڭ، جىلېن، نىشى موڭغۇل سىياقتى ولكە، را- يونداردىڭ وزەن جاعالاۋىنداى، كول قالىڭ اۋىل – قىستاقتارى اۋىر خاۋىپ شىندە قالدى.

پارتيا ورتالىق كومىتەتى بۇيرىق ئۆسرگەن ساتتە – اق قالىڭ ارىميا مەن خالىق ئېىر نىيەت، ئېىر تىلەكپەن جۇدد- رىقتاي جۇمىلىپ، جاراتىلىستىق اپاتقا قارسى اتتائۇدىڭ ەرەكشە شايقاسىن باستاپ كەتتى. اپاتقا ۇشراغان ولكەلەر- دەڭى، رايوندارداى قالىڭ كادىرلار مەن بۇقارا كومەككە كەلگەن ازاتتىق ارىميا كوماندىر – جاۋىنگەرلەرىمەن، قارۇلى ساقشى وفىتىسەر – اسكەرلەرىمەن بىرگە نىنتىماقتاسا ەرلىكپەن شايقاس جاساپ، دۇلەي تاسقىننان كۇش سالا اراشالاپ، تاسقىنمەن قىبان – كەسكى، جان اياماي جاعالاسىپ، اقىرىندا ۇلكەن وزەن – دار- يالارداى، ۇلكەن كولدەردەڭى توسپالار- دىڭ خاۋىپسىزدىگىنە شىنايى كەپىلدىك قاتناس جەلپلەرىنىڭ خاۋىپسىزدىگىنە شى- نايى كەپىلدىك ەتتى، خالىقتىڭ ۇمىرى مەن مال – مۇلكىنىڭ خاۋىپسىزدىگىنە شى- نايى كەپىلدىك ەتتى.

بۇل شىن مانىندەڭى ئېىر رەتكى خالىقتىق شايقاس بولدى. خالىقتىڭ پەرزەنت اسكەرلەرىنەن جىيىنى 300 مىڭنان استام ادام ات سالىسسا، جەرگىلك- تى ورىنداى پارتكوم مەن ۇكىمەت 8 مىللىيونان استام كادر – بۇقارانى تاس- قىنغا قارسى اتتانىپ، خاۋىپتەن اراشالاۋعا شىندىق — ياركەن قالاشىى سىچوۋ الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ كادىرلارى ۇينە كەلىپ ودان: ”كاسىپ سالاسى باقشاسىن- دىعى كاسىپورىندار قىزمەتكەر قابىلداپ جاتىر، قالاعا بارىپ جۇمىس سىتەڭىڭ كەلە مە؟“، – دەپ سۇرادى. بۇخالچام وسى ورايدى مقتى ۇستا- دى. ول دەرەۋ تىزىمدەلىپ، اۋىزشا ەمتىحاننان ۇتتى ۇرى كىيىم – كەشەك كاسىپورىننا ۇساتتى كىردى. كوزدى اشىپ – جۇمعانىشا ئېىر جىلدان استام ۋاقت وتە شىقتى، ول بەيجابار بولۇدان شەبەرىلككە بەت الىپ، بۇل كۇندەرى اي ساين 2500 يۇاننان استام كىرىس كىرگىزەتتى بولدى، وتباسلىق شىعنىدى تولىقتاۋمەن بىرگە، دەمالسى كۇندەرى اتا – اناسىنا سەرىك بولادى، ۇلىن ەرتىپ قالاعا بارىپ قىدد- رىپ قايتىدادى. ول مۇنداى تۇرمىستى بۇرىن ”ويلاۋعا دا باتىلى بارمايتىندىغىن“ ايتتى.

شارت – جاعداي ۋاقتىقا ىلەسە وز- گەردى، وي جەلىسى ۋاقتىقا ساي سومدال- دى. ياركەن اۋدانى چىڭدۇڭ كاسىپ سالاسى باقشاسىنا ترگە تەپكەن كاسىپو- رىندار توقماشلىق، كىيىم – كەشەك، شىندىق — ياركەن قالاشىى سىچوۋ الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ كادىرلارى ۇينە كەلىپ ودان: ”كاسىپ سالاسى باقشاسىن- دىعى كاسىپورىندار قىزمەتكەر قابىلداپ جاتىر، قالاعا بارىپ جۇمىس سىتەڭىڭ كەلە مە؟“، – دەپ سۇرادى. بۇخالچام وسى ورايدى مقتى ۇستا- دى. ول دەرەۋ تىزىمدەلىپ، اۋىزشا ەمتىحاننان ۇتتى ۇرى كىيىم – كەشەك كاسىپورىننا ۇساتتى كىردى. كوزدى اشىپ – جۇمعانىشا ئېىر جىلدان استام ۋاقت وتە شىقتى، ول بەيجابار بولۇدان شەبەرىلككە بەت الىپ، بۇل كۇندەرى اي ساين 2500 يۇاننان استام كىرىس كىرگىزەتتى بولدى، وتباسلىق شىعنىدى تولىقتاۋمەن بىرگە، دەمالسى كۇندەرى اتا – اناسىنا سەرىك بولادى، ۇلىن ەرتىپ قالاعا بارىپ قىدد- رىپ قايتىدادى. ول مۇنداى تۇرمىستى بۇرىن ”ويلاۋعا دا باتىلى بارمايتىندىغىن“ ايتتى.

شارت – جاعداي ۋاقتىقا ىلەسە وز-

گەردى، وي جەلىسى ۋاقتىقا ساي سومدال-

دى. ياركەن اۋدانى چىڭدۇڭ كاسىپ

سالاسى باقشاسىنا ترگە تەپكەن كاسىپو-

رىندار توقماشلىق، كىيىم – كەشەك،

قىرىمدىق گانچىياڭ كورنىسى بەلدەۋى، جىڭدىجىنىداى چاڭجىياڭ 100 شاقىرىم- دىق كورنىسى بەلدەۋى... جىياڭشىيدە ئېىر – بىرلەنگەن اسەمدىككە تولى ەكو- لوگىيالىق ”جاڭا جەر بەلگىسى“ ۇزدىكىسىز جارىققا شىعىپ جاتتى.

1998 – جىلىى زور تاسقىن، وتە –

موتە، چاڭجىياڭنىڭ ورتا، تومەنگى اعارىد- دا اۋىر تاسقىن اياتى تۇىلدى، بىۇل كلىپاتتىڭ قالىپسىزدىى، جاڭبىردىڭ ئېىر اراعا شوغىرلى جاۋۋى سىندى سەبەپتەر- دەن سىرت، چاڭجىياڭنىڭ جوعارىى اعارد- نىڭ ەكولوگىياسىنىڭ اۋىر دارەجىدە ەبۇ- لىنىۋى، سۇ – توپىراقتىڭ زايا بولۇنىنىڭ اسقىنىۋى، ورتنا، تومەنگى اعارىنداى وزەن ارناسىنىڭ لاي – بانپاققا تولۇى، تاسقىندى اعىزۇ قابىلەتنىىڭ السىرەۋى، كوپتەگەن وزەن بولىكتەرىندەڭى توسىپ- لاردىڭ تاسقىننان ساقتانۇ قۋاتىنىڭ السى- رەۋى، تاسقىننان ساقتانۇ ولىشەمنىڭ تو- مەندەۋى سىياقتى ماسەلەلەردى پاش ەتتى.

1998 – جىلىى زور تاسقىننان كەيىن مەملەكت قارىجى قوسۇ تەبىئىن ارتتىرىپ، چاڭجىياڭ داريياسى، خۇاڭخى وزەنىى سىياقتى ۇلكەن وزەن – داريالاردى، ۇلكەن كولدەردى جونگە سالۇدى ئەزدە- تىپ، تاسقىننان ساقتانۇ ولىشەمن جوعارد- لاتتى. چاڭجىياڭنىڭ ورتنا، جوعارىى اعا- رىنداىى وڭىرلەردە سۇ – توپىراقتى ساقناپ قالۇ سىندى جان – جاقتى جونگە سالۇدى بار كۇشپەن ورىستەتىپ، تاۋدى قورشاپ، ورمان ۇسىرىپ، سۇ مەن تو- پىراقتىڭ زايپا بولۇنىنىڭ الدىن الىپ، تىزگىندەپ، ەكولوگىيالىق ورتانى جاق- سارتتى؛ ورتنا، تومەنگى اعار وڭىرىندەڭى نەگىزكى توسىپالاردى تاسقىننان ساقتانۇدا-

عى جوعارىى ولىشەمدى توسىپا ەتىپ سالىپ، وزەن ارناسىنداى بوگەكتەردى تازالاپ، كول جاعالاي اتىز اشۇعا نىيم سالدى، وزەن ارناسىنىڭ تاسقىن سۇدى نىڭگالاپ ومىرگە كەلدى، اكە – شەشەسى وعان اعىزۇ قابىلەتتىن قالىپنا كەلتىردى؛ شەكتەن تىس تىڭ اشىلعان، قايرالغدى بوگەپ تىڭ اشىلعان جەرلەردى جوسپارىلى تۇردە ور- مانغا، جايلىمعا، كولگە اينالدىردى؛ توسىپا قۇرىلىسىن ئىۋىيىن ەتكەن تاسقىننان ساقتانۇ نىچەنەرىيا قۇرىلىسىن ورىستەتىپ، چاڭجىياڭدىعى نەگىزكى توسىپالار جالىپ بەتتىك بىيىكتەتلىدى، بەكەمدەلدى، باستى تارماق اعارلارداى توسىپا، سونداي – اق دۇڭتېغىجۇ كولى، پويانجىجۇ كولى سىياقتى وڭىرلەردەڭى توسىپالار ىلگەرىندى – كە- يىندى بىيىكتەتلىدى، قالىڭداتىلدى. وتە – موتە، ۇش قىساڭ نىچەنەرىياسى قۇرىلد- سى اياقتالىپ، تاسقىندى بوگەۋدىڭ ۇتمە-

دى كەزىندە كورنەكتى رول اتقاردى. سۇ يىگىلىڭى قۇرىلىسى خالىقتى قۇرلا يىيرىمىم ماقتانىشىپەن: ”مەن جۇمىس- قا شىققاننان كەيىن، ئېىر ۇلىى جاننىڭ تۇرمىسى جاقساردى، تاغى بانكەگە اقشا قويدىق“، – دەدى.

29 جاستاى تۇرلا زاۋودقا كرۇدەن بۇرىن ئېىر ۇيدەڭى 5 جان 10 مۇ جەرگە سۇيەنىپ كۇنەلتىپ وتىرعان ەدى. بىلىتى ياركەن اۋداندىق سورتتى تۇقىم الاڭى قىزمەتكەر قابىلداپ، ول اپەكە – سىڭلىلە- رىمەن بىرگە كۇارتىس ساعات وزەگىن ۇندىرۇ سەحنىڭ العاشقى توپتاعى جۇ- مىشىسى بولدى.

”ايننا 2400 يۇان ەڭبەكاقتى الامىن، جۇمىسقا قاراي ەسەپتەپتىندىكتەن، سىتە- گەنىم كوپ بولغان ساين، تابانتىن كىرد- سىم دە كويىبەدى“، – دەدى تۇرلا، ”پارتيانىڭ يىڭى ساپاساتىنىڭ ارقاسىندا قالاعا بارىپ كاسىپورىندا قىزمەت سىتەپ وتىرمىز“.

ئازىر ادام ارمانغا قانات قاعۇشى، ياركەن اۋدانى كاچۇڭ اۋلىى تەرىبناق قىستانىنىڭ تۇرىنى گۇلبوستان تۇراپ تا مۇنان قاعىسى قالمادى، ”كەلەشەكتە قالادان ۇي ساتىپ الىپ وتباسىن قۇرا- مىن“.

الاڭسىز ەتىپ، ەلدى گۇلدەندىردۇدەڭى زور ۇمىس، ول جۇڭخۇا ۇلتىنىڭ ۇمىسر ۇسۇرۇى مەن دامۇننا ساياتىن ۇزاق بولا- شاقىتق ۇلى جوسپارى.

2020 – جىلى 8 – ايدا باس شۇجى شي جىنپىڭ انخۇيعا بارىپ قىزمەت تەك- سەرىپ، تەكسەرۇ – زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، تاسقىننان ساقتانۇ، اپاتتان قۇتقارۇدى جانە وزەندى جونگە سالۇدى، داريانى جونگە سالۇدى، كولىدى جونگە سالۇدى قىزمەت تەكسەرۇدەڭى ماڭغزدى تۇيىن- دەردىڭ ئېىرىى سانادى. باس شۇجى شي جىنپىڭ بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: ”يۇڭبۇڭ تاۋدى كوشىردى، دايىۋى سۇدى تىزگىندەدى، جۇڭخۇا ۇلتى نەشە مىڭ جىل بويى جاراتىلىستىق اپاتپەن ايقا- سپ، قىمباتتى تاجىرىيلەرە توپتادى، ئېىز ەلى دە ۇزدىكىسىز كۇرەسۇىمىز كەرەك. بۇل جاراتىلىسپەن قارسىلاسۇ ەمەس، قايتنا تابىعاققا قۇرمەت ەتۇ، تابىعات زاڭ- دىلىقتارىننا ۇيلەسۇ، جاراتىلىستىق اپاتتارعا بەلسەنە توتەپ بەرۇ، تابىعاتپەن جارىسمە- دى قاتار تۇرۇ بولىپ تابىلادى“.

پارتيا 18 – قۇرىلتىپانان بەرى پارتيا مەن ۇكىمەت ەكولوگىيالىق ورتانى قور- عاۋعا ايرىققشا ۇمان بەرىپ، تاسقىننان ساقتانۇ جۇيەسىن كەمەلدەندىرۇگە ايرىق- شا ۇمان بەرىپ، تاسقىننان ساقتانۇ، تاس- قىنغا قارسى اتتائۇ، اپاتنان ساقتانۇ، اپات زىيانىن ازايىتۇ قابىلەتتىن ۇزدىكىسىز جوعارد- لاتتى. ەدال وسىنىڭ، سونداي – اق تاس- قىنغا قارسى اتتائۇ ۇلى رۇخىن زور كۇشپەن جالعاستىرۇدىڭ، اسقانتائۇدىڭ ارقاسىندا، ەلىمىز 2013 – جىلىى شىعسى سولئۇستىك وڭىرىندەڭى نىنجىياڭ وزەنىن- دەڭىسى، سۇڭخۇاچىياڭ وزەنىندەڭى، جىلۇڭجىياڭ وزەنىندەڭى زور تاسقىنغا جانە 2016 – جىلىى چاڭجىياڭ داريياسى، تايخۇ كولى سىياقتى اپىنارداعى زور تاسقىند دارعا ۇساتتى توتەپ بەردى؛ 2020 – جىلى تاغى ئېىر رەتكى ەرەكشە اۋىر تاسقىن اپا- تىن جەڭىپ، خالىق بۇقاراسىنىڭ ۇمىرىى مەن مال – مۇلكىنىڭ خاۋىپسىزدىگىن ەڭ زور دارەجەدە قامتاماسىز ەتتى.

پارتيا ورتالىق كومىتەتنىڭ پارمەند- دى باسشىلىغىندا، مەملەكەتتىڭ جاپىلىق قۇاتىنىڭ ۇزدىكىسىز ارتتۇننا ىلەسە، جاراتىد- لمىستىق اپاتقا قارسى تۇرۇدى وسىزاماندا. دىدبۇ قابىلەتنىنىڭ كۇنئەن – كۇنىگە جوعا- رىلاۋۇننا ىلەسە، جۇڭگونىڭ سۇدى تىز- گىندەۋ ۇستانىمىندا تارىيىچي وزگەرىستەر جارىققا شىعۇدا، جۇڭگو داريپا – وزەندە- رى تىنىپ اققان، خالىق الاڭسىز قونىس- تائۇ نىساناسىنا قاراي قادام باسۇدا.

(شىنخۇا اگەنتىسىنىڭ 9 – ايدىمگ 6 – كۇنى بەيجىڭنەن بەرگەن خابارى)

ئۇندىرىس جەلىسىندەڭى قىزمەتكەرلەر- دى كورگەندە ول نەشە رەت بازا كەشۇدى دە ويلايدى.
”قولمىزدا جۇمىس باسلىپ قالسا، كەلەرگى جۇمىس تارتىشپەن اسەرى تىەدى، نىشتەي قىسىلدىم“، – دەدى گۇلبوستان وتكەندى ەسكە ئۇسىرىپ، ”سول كەزدە كوپىشلىك مەنى تەخنىكانى جاقسى يگەرسەڭ، بارغان ساين سىملىپ كەتە- سىڭ دەپ شابتاندىردى“.
تەخنىكالىق باۋلۇ ورىستەتلىگەننەن كەيىن، ۇيرەتۇ، كومەكتەسۇ، جەتەكتەۋ، بىرەۋى ونىن جەتەكتەۋ ئاسىلى ارقىلى جۇمىسكەرلەردىڭ تەخنىكىالىق ساپاسى كۇرت جوعارىلادى. ”قازىر زاۋودىمىز- دىڭ ۇندىرىس جەلىسىندەڭى ارقانداي جۇمىس ۇنارتىمىن سىتەي الامىن“، – دەدى گۇلبوستان جاپراڭداي.
بۇگىنگى كۇندە علم – تەخنىكاغا جانە وڭىرلىك ەرەكشەلىككە سۇيەنىپ، ياركەن اۋدانى چىڭدۇڭ كاسىپ سالاسى باقشا رايونى كاسىپ سالاسى ارقىلى جۇ- مىستاندىرىپ كىرىستى ارتتىرۇعا جەتەك- شىلىك ەتەتتىن دامۇ جولىن اشتى.